

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ՄԵՆՔ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՄԸ ՈՒՆԻՆՔ

Աստուածային գործերը զարմանալի խորհուրդ մը ունին, բարձր՝ երկինքի նման եւ խորունկ միանգամայն: Այդպիսի գործ մըն էր Միածնին էջքը ի Վաղարշապատ:

Այնքան ազգեր կային երկրի վրայ՝ մեծ եւ հզօր, բայց Միածինը իշաւ փոքր եւ տկար ազգի մը մօտ: Ո՞վ իջեցուց Միածինը իր երկնային կայանէն վար, քարքարուտ երկրի մը գիրկը. ինչպէ՞ս պատահեցաւ այդ անակնունելի հրաշքը:

Պարզ է այս հարցումին պատասխանը՝ Ս. Գրիգոր: Իր անտանելի շարշարանքները, մէկը միւսէն աւելի սարսուզեցիկ, ցնցեցին Միածնին երկնանիստ գահը: Ան տեսած էր շատ մարտիրոսներ, բայց Գրիգոր կը գերազանցէր բոլորը: Տեսած էր իր առաջին Վկային՝ Ստեփանոսի քարկոծումը եւ ոտքի կանգնած, որպէսզի քաջալերէ զայն իր հաւատքին մէջ: Գրիգորի բազմատեսակ տանջանքները արժանի էին աւելի բարձր գնահատութեան: Մանաւանդ որ Գրիգորի հետեւորդները պիտի կոչուէին դարէ-դար տոկալու ահաւոր տանջանքներու եւ աննկարագրելի տառապանքներու:

Եւ ահա Միածինը ոսկեղէն ուռնակ մը ձեռքին կ'իջնէր Վաղարշապատ, լոյսի շողեր ցանելով ամէն կողմ, զարնելով իր կռանը գետնին, սանդարամետը սարսեցնելով, դժոխքի դռները կը տապալէր. «Հո՞ս պիտի շինէք, «կ'ըսէր», իմ Եկեղեցին»:

Հրամանը աստուածային էր, որուն առջեւ խրոխտ թագաւորն ալ պիտի խոնարհէր: Աստուածահիմն եկեղեցին անխախտ հիմեր կ'ուզէր: Հզօր թագաւոր էր Տրդատ. ելաւ Արարատ լեռ, ութը հսկայ ժայռեր պոկեց, դրաւ իր կռնակին եւ բերաւ Վաղարշապատ: Նոր Եկեղեցիին հիմերը պատրաստ էին:

Բարձրացաւ շէնքը, եւ Աստուած գալով հաստատուեցաւ իր Տունը: Ըսելով Գրիգորին. «Հոս դի՛ր քու Աթոռդ, եւ իբրեւ իմ փոխանորդս տէր եղի՛ր այս ժողովուրդին»:
Յուզուեցաւ Գրիգոր. «Ես տկար մարդ մըն եմ», ըսաւ, «Ի՞նչպէս կրնամ պաշտպանել այս ժողովուրդը»: Արցունքի կաթիլներ ինկան աչքերէն: Հրեշտակները փութացին իսկոյն, չթողուցին որ Գրիգորի արցունքները գետին իյնային, դրին զանոնք մաքուր կանթեղի մը մէջ եւ տարին երկինք:

«Դուն տկար չէս», ըսաւ Միածինը, «Աստուծոյ զօրութիւնը տկար համարուածներու միջոցաւ է որ կը հրաշագործէ: Բայց որպէսզի քու ժողովուրդդ ապահով զգայ՝ ահաւասիկ Տրդատի թուրը պահապան կը դնեմ Արագածի գագաթին, քու արտասուաշող կանթեղիդ մօտ, եւ անոնք կը մնան այնտեղ յաւիտենապէս՝ իմ յաւիտենական լեռներու նման»:

Միածնահիմն Տաճարին շաղախները հազիւ չորցած, անոր ամրութիւնը փորձելու համար եկաւ Մաքսիմին կայսրը. «Այդ Տաճարը իմ արքիս մէջ փուշ մըն է», ըսաւ հեթանոս բռնակալը, «Մէջտեղէն պիտի վերցնեմ զայն»:
Առաւ իր բանակը եւ սկսաւ յառաջանալ դէպի Վաղարշապատ. բայց չկրցաւ հոն հասնիլ. Տրդատի Թուրը եւ անոր ետին կանգնած հայ զօրքերը շարաշար կռփեցին զինք, եւ բռնակալը հեռացաւ գլխիկոր:

Թագազարդ ուրիշ գլուխ մը հեռուէն կը դիտէր այս տիտանեան պայքարը, որ մեծապէս կը շահագրգռէր զինք: Միտքը պղտորած վիճակ մը ունէր: Խանգարուած էր քունը: Խոռովայոյզ երազի մը յորձանքը պարուրած էր զինք: Աչքերը լայն բացած մէկ վար կը նայէր բարձրացող փոշիին, մէկ վեր կը նայէր կուտակուող ամպերուն: Յանկարծ կանգ առաւ. իր աչքերը գամուեցան երկինքին. հոն նորանշան լոյս մը նշմարեց. քառաթեւ ձեւ ունէր այն, եւ թրակերպ ծայր. լուսաշող գիրեր շարուեցան անոր շուրջ եւ յուզումով կարդաց՝ «Ասով պիտի յաղթես»:

Շատ մրցակիցներ ու հակառակորդներ ունէր ան. մօտ էր բաղխումի օրը: Հրամայեց որ Հոռովմէական բանակի դրօշակներուն վրայ այդ նշանը դրոշմեն: Սկսաւ պայքարը հակառակորդներու հետ. սաստիկ էր պատերազմը, բայց երկնային այդ նշանին զօրութիւնը ապահոված էր Կոստանդիանոսի յաղթանակը: Տրդատի Թուրէն ժայթքած բոցավառ կայծերը սահմանուած էին հրդեհելու Հոռովմէական կայսրութիւնը ծագէ-ծագ, նոր արշալոյս մը պարգեւելով տառապող մարդկութեան:

Հրաշալի վառ լոյսը կը շողար Արագածի գագաթին եւ իր ճառագայթները կը դրկէր մինչեւ հեռաւոր հորիզոններ: Հոգեւոր էր այդ լոյսը եւ կ'առաջնորդէր հոգիի մարդոց: Տարիները կ'անցնէին շարան-շարան: Եւ ահա օր մը հոգիի մարդ մը ելաւ մէջտեղ, Մաշտոց կը կոչէին զայն, ուխտի ելաւ դէպի Արագած, լուսաւորչի կանթեղէն ջահ մը վառեց ու իջաւ վար: Լուսաւոր ջահը ձեռքին շրջեցաւ Հայաստան աշխարհը հիւսիսէն հարաւ եւ արեւելքէն արեւմուտք, ամէն տեղ բոցավառեց իմացական լոյսի կանթեղներ, Հայաստանը վերածելով շողշողուն ազամանդի:

Այդ անգին ադամանդը պէտք ունէր պաշտպանութեան: Մաշտոց գտած էր միջոցը. երեսուն եւ վեց մարտկոցներ կազմեց եւ զետեղեց իր երկրին սահմաններուն վրայ: Ադամանդը բարձրանշոյլ կը շողար. անոր աննման փայլքը նախանձոտ եւ ընչաքաղց բռնաւորներու քունը կը փախցնէր:

Ելաւ Յազկերտ. «Ես մոխիրներու տակ պիտի թաղեմ Լուսաւորչի կանթեղը», ըսաւ: Վարդան, հրեղէն սուրը ձեռքին, «Ձեռ կրնար», ըսաւ. «Հոգեւոր լոյսը կարելի չէ մարել մոխիրներու կոյտերով»: Յամառեցաւ Յազկերտ. յառաջ քշեց իր փիղերը, որոնք զարնուեցան Մաշտոցեան մարտկոցներուն եւ փլան կորակոր: Վարդանի հոգին սեւեռեցաւ անմահութեան կնիքով ոսկեծղի մատեանի մը էջերուն:

Ելաւ Գղիհոնը, ամբարտաւանութեամբ պարծենալով կ'ըսէր. «Ես Հայոց զօրքը նետիս կոթովը կը ցրուեմ»: Լսեց Վահան. Տրդատի կայծակէ թուրը ձեռքն առաւ, հեղ մը նայեցաւ վեր՝ Ս. Էջմիածնի Կաթողիկէին, խաչակնքեց երեսը, խոյացաւ անարգ դաւաճանին վրայ, եւ նիզակի մէկ հարուածով՝ լերդախոց տապալեց զայն անկենդան: Վահանի անունը անջնջելի տառերով արձանագրուեցաւ Հայոց Ոսկեմատեանին մէջ:

Ելաւ Մսրամելիք, Հայոց ազգը լուծի տակ դնել կ'ուզէր: Իմացաւ Դաւիթ. խլեց կայծակէ թուրը, վազեց բռնաւորին դէմ եւ զգետնեց զայն: Ապա դարձաւ ետեւ, հեռուն լոյս մը կը շողար, Արագածի կանթեղն էր: Դաւիթի անունը երգի փոխուեցաւ. անմահական վէպ մը յաւերժացուց իր փառաւոր յիշատակը:

Եկաւ Ճէնկիզ Խան իր արիւնարբու հորդաներով, քանդեց ու այրեց, բայց Հայութիւնը դիմացաւ ամէն տառապանքի, իր Լուսաւորչին պէս, եւ ողջ դուրս եկաւ մահուան անդունդէն:

Եկաւ Լէնկթիմուր իր խուժղուժ հորդաներով, այրեց ու քանդեց, ջարդեց ու կոտորեց, բայց Հայ ժողովուրդը տոկաց ամէն տանջանքի, իր Լուսաւորչին պէս, եւ վերստին ապրեցաւ, շինեց ու շէնցուց Հայաստան աշխարհը:

Եկաւ Շահ Աբաս իր անողոք զօրքերով, գերեց քշեց Այրարատի Հայութիւնը, անորդի դարձուց Մայր էջմիածինը, բայց Հայ ազգը դիմացաւ իր Լուսաւորչին պէս, վերակերտեց իր տունը եւ ծաղկեցուց իր այգին:

Նոր դար՝ նոր աղէտ. Լուսաւորչի թոռները դեռ պիտի տառապէին իրենց նախահօր նման: Ահաւոր էր լուրը. Հայուն գոյութեան վտանգը կը սպառնար: Անդրանիկ յիշեց Տրդատի Թուրը, ձեռք առաւ զայն, հեծաւ իր սպիտակ ձին եւ իջաւ ասպարէզ: Կայծակէ թուրը կը շողար հրացայտ, կրակ կար Անդրանիկի աչքերուն մէջ, ոսոխները ընկրկեցան: Անդրանիկ ետին դարձաւ, երկնքի եւ երկրին միջեւ կանթեղ մը լոյս կ'արձակէր, Լուսաւորչի կանթեղն էր, յաւիտենական խորհրդանիշը Հայուն հաւատքին եւ անմեռ կենդանութեան: Անդրանիկի անաղարտ անունը պարուրուեցաւ լոյսերով:

Մենք էջմիածին մը ունինք, որուն վերեւ կը պլպլայ Լուսաւորչի Կանթեղը եւ կը շողշողայ Տրդատի Թուրը: Դարեր կու գան, դարեր կ'երթան, էջմիածինը կ'ապրի իր քարեղէն գոյութեամբ եւ հոգեղէն զօրութեամբ: Անոր լուսաշող ճառագայթները սահման ու արգելք չեն ճանչնար, կը թափանցին ամէն տեղ ուր որ Հայ կայ, եւ կը ցոլցնեն այն ճամբան որ կը տանի դէպի անմահութիւն:

ՆՈՐԱՅՐ ԱՐՔ. ՊՕՂԱՐԵԱՆ

(«Սիոն», 1977, ԾԱ. Տարի, Մայիս-Յունիս, Թիւ 5-6, Էջ 130-132)

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԽՕՍՔ

Առանց վտանգի յաղթողը՝ առանց փառքի յաղթանակած կ'ըլլայ:

Արձակուած նետը, խօսուած խօսքն ու անցած պատեհութիւնները ետ չեն գար:

Երկար լեզուն կը կրճատէ կեանքը:

Լեզուն կակուղ միս է՝ բայց ի՛նչ ոսկորներ կը փշրէ:

Լեզուն աւելի մեծ բանակներ կը ջնջէ՝ քան սուրը:

Խօսիլը՝ ցանել է, իսկ միտք ընելը՝ քաղել:

Տառապանքն ալ իր հաճոյքն ունի:

Ոտքդ կրնայ սահիլ, բայց լեզուդ երբեք պէտք չէ սահի:

Վրէժխնդրութեան պառճառած գոհունակութիւնը կարճատեւ է, մինչդեռ ներողամտութեան պատճառած ուրախութիւնը մշտատեւ:

Լեզուին մէջ թոյն ունեցողը, չի կրնար մեղր թքնել: